

توسعه کارآفرینی روستایی در روستاهای استان بوشهر

باقر عباسپور^۱، عبدالعزیز آبتین^۲

^۱ گروه مدیریت و حسابداری، واحد بوشهر، مرکز کنگان، دانشگاه آزاد اسلامی، بندر کنگان، ایران
^۲ گروه مدیریت دانشگاه دریانوردی و علوم دریایی چابهار.

نویسنده مسئول:

باقر عباسپور

چکیده:

تحقیق حاضر به بررسی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی روستایی در روستاهای استان بوشهر پرداخته است. بدین منظور در ابتدا پیشینه تحقیق همراه با تحقیقات صورت گرفته در این زمینه مورد بررسی قرار گرفته شدند. سپس براساس بررسی نظری، متغیرهای "ایجاد مراکز رشد روستایی در استان"، "توانمندسازی زنان و دختران روستایی" و "توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستاهای استان"، بعنوان عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی روستایی در روستاهای استان بوشهر شناسایی شدند و بر همین اساس پرسشنامه ای با هماهنگی و استفاده از نظرات خبرگان طراحی و در اختیار نمونه ۲۳۰ نفری از جامعه آماری دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی دانشگاه های استان قرار داده شد. داده های جمع آوری شده بعد از کد بندی از طریق مدلسازی معادلات ساختاری به روش حداقل مربعات جزئی به همراه نرم افزار Smart-PLS مورد تحلیل قرار گرفتند. یافته های تحقیق نشان می دهد متغیرهای توسعه فناوری های اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی استان بوشهر و توانمندسازی زنان و دختران روستایی استان بوشهر، عاملهای موثری بر توسعه کارآفرینی روستایی در این استان می باشد. اما تاثیر گذاری متغیر ایجاد مراکز رشد در مناطق روستایی استان بوشهر به عنوان عاملی موثر در توسعه کارآفرینی روستایی در استان تایید نشده است. همچنین نتایج نشان دهنده آن هستند که به ازای یک واحد تغییر در متغیرهای مستقل توسعه فناوری های اطلاعات و ارتباطات و توانمندسازی زنان و دختران روستایی استان بوشهر، متغیر وابسته توسعه کارآفرینی روستایی به ترتیب به میزان ۳۷،۵ درصد و ۵۰،۲ درصد تغییر خواهد نمود.

کلید واژه ها: کارآفرینی، توسعه روستایی، استان بوشهر، مراکز رشد روستایی، توانمندسازی زنان و دختران روستایی، فناوری اطلاعات و ارتباطات

مقدمه:

استان بوشهر به لحاظ وجود فرصت‌ها بالقوه اشتغال، درآمدزایی و توسعه؛ از غنی‌ترین استانهای ایران به شمار می‌آید. اما، از نظر رشد و توسعه اقتصادی، یکی از کم توسعه نیافته‌ترین استانهای کشور می‌باشد که وضعیت توسعه نیافتگی در روستاها به مراتب نامناسب‌تر از شهرهای آن می‌باشد. از طرف دیگر امروزه صاحب نظران معتقدند که جدای از سیاست‌ها و استراتژی‌های کلان توسعه و توسعه اقتصادی، باید به طور ویژه‌ای به امر توسعه روستاها و ریشه‌کنی فقر گسترده‌ای که بر آن‌ها حاکم است پرداخت. در این میان به نظر می‌رسد مقوله کار آفرینی روستایی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار باشد. چرا که تجربه بسیاری از کشورهای فقیر پرجمعیت که طیف وسیعی از جمعیت آنان را روستاییان و کشاورزان تشکیل می‌دهند، بیانگر این نکته است که اهمیت دادن به مقوله کارآفرینی و توسعه روستایی می‌تواند ضمن حفظ بقای روستاها، از میزان مهاجرت روستاییان به شهرها بکاهد و زمینه‌های اشتغال، رفاه و پیشرفت آنان را در همان روستای محل سکونت شان فراهم آورد. استان بوشهر با مساحتی حدود ۲۷۶۵۳ کیلومتر مربع، جمعیتی برابر ۱۱۶۳۴۰۰ نفر دارای ۱۰ شهرستان، ۲۴ بخش و ۴۶ دهستان و شامل ۳۷ شهر و با ۳۲ درصد جمعیت روستایی می‌باشد [۱]، همانگونه که مشاهده می‌شود بخش قابل ملاحظه‌ای از جمعیت استان بوشهر ساکن در روستاها می‌باشند، همچنین با توجه به خشکسالیهای سالهای اخیر، بسیاری از کسب و کارهای کشاورزی از بین رفته و در نتیجه بسیاری از روستائیان مجبور به مهاجرت به شهرها و مواجه شدن با مشکلات و پیامدهای مربوط به آن شوند. از طرفی دیگر وجود فرصت‌های بالقوه اشتغال و رشد و توسعه در روستاها این نوید را می‌دهد که اگر بتوان به شیوه‌های علمی آنها را به فعل تبدیل نمود می‌توان از بسیاری از ناهنجاری‌های اقتصادی و اجتماعی در آینده جلوگیری نمود [۲]. در صورت عدم توجه به، بالفعل درآوردن این فرصت‌ها و توسعه روستایی، در آینده‌ای نه چندان دور صدمات جبران ناپذیر اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بر جامعه تحمیل خواهند شوند. همچنین با توجه رشد جمعیت دانشجویی استان که جمع قابل ملاحظه‌ای از آنان را روستائیان تشکیل می‌دهند، برنامه ریزی برای حضور فعال و سازنده آنها بعد از فارغ التحصیلی در روستاها محل سکونتشان امری ضروری می‌باشد. بر این اساس تحقیق حاضر سعی می‌کند با توجه به شرایط خاص استان بوشهر و تجربه کشورهای موفق، مهمترین راهکارهای توسعه کارآفرینی روستایی در این استان را بررسی نماید.

ادبیات نظری :**1- کارآفرینی و توسعه روستایی**

روستاها نقش بی نظیری در رشد، توسعه و شکوفایی جوامع ایفا میکنند [۳]. کم اهمیت جلوه دادن و بی توجهی به معضلات و مشکلات آنها می‌تواند هزینه‌ها و تبعات جبران ناپذیری را به دنبال داشته باشد. بیکاری یکی از معضلات مهم اقتصادی و اجتماعی می‌باشد که موجب بروز ناهنجاری‌های فراوان در جامعه می‌شود [۴]. این امر باعث ایجاد بی نظمی، رشد بی رویه مهاجرت، افزایش میزان حاشیه نشینی و بیکاری برخاسته از بی توجهی به فراهم نمودن بسترهای رشد و توسعه روستاها می‌باشد [۵]. محققین و سیاست‌گذاران دنیا توجه ویژه‌ای را به امر توسعه روستایی و رفع مشکلات و معضلات آنها نموده‌اند. آنان بر این اعتقادند که باید به طور خاص به امر توسعه روستاها و ریشه‌کنی فقر پرداخت [۶].

کارآفرینی روستایی در اصل هیچ تفاوتی با مفهوم عام کارآفرینی ندارد. فقط شرایط خاص مناطق روستایی از جمله بالاتر بودن ریسک، کمبود امکانات و ضعف مدیریت در این نواحی باعث می‌شود که زمینه‌های کارآفرینی در این نواحی متفاوت با سایر نواحی و فعالیت‌ها باشد [۷]. به هر حال کارآفرین روستایی به دنبال شناسایی فرصت‌های جدید، نوآوری و خلاقیت در فعالیت‌های کشاورزی و غیر کشاورزی، کاربری اراضی و استفاده‌ی بهینه، متنوع و نوآورانه در راستای توسعه‌ی روستایی است. به طور کلی یکی از عوامل مؤثر در توسعه‌ی روستایی،

کارآفرینی است، زیرا کارآفرینی می تواند با خلق فرصت های جدید اشتغال و درآمد، نقش مؤثری در بهبود وضع اقتصادی و معیشتی روستاها داشته باشد. به همین دلیل سنجش میزان کارآفرینی روستاییان و تلاش برای توسعه و تقویت کارآفرینی در فرایند توسعه ی روستایی از طریق فراهم کردن زمینه های اولیه ی آن از اهمیت ویژه ای برخوردار است [۸].

از میان دانشمندان صاحب نظر، تی پترین [۹] کارآفرینی روستایی را مجموع سه گزاره ذیل تعریف می نماید:

الف) نیرویی که سایر منابع را برای پاسخگویی به یک تقاضای پاسخ بازار بسیج می کند.

ب) توانایی خلق و ایجاد چیزی از هیچ.

ج) فرآیند خلق ارزش به وسیله امتزاج مجموعه واحدی از منابع در راستای بهره گیری از یک فرصت.

آنچه در مجموع می توان برای تعریف مقوله کارآفرینی روستایی بکار برد عبارتست از: بکارگیری نوآورانه منابع و امکانات روستا در راستای شکار فرصت های کسب و کار [۹].

با توجه به مفهوم کارآفرینی روستایی، کارآفرینان روستایی دارای ویژگی های خاصی هستند که مهمترین آن ها عبارت است از:

1. توانایی هماهنگی میان مردم، شیوه ها و فنون مختلف برای بهبود تغییرات محیطی
2. خلاق و ریسک پذیر
3. با تغییرات رشد می کنند و با اتفاقات غیر مترقبه کنار می آیند.
4. علاوه بر کشاورزی به توسعه ی فعالیتهای دیگر نیز همت می گمارند.
5. در پی توسعه ی فعالیت اقتصادی [۸].

بنابراین توسعه کارآفرینی نسبت به سایر استراتژیها هزینه کمتری داشته و برای محیط روستایی مناسب تر است. با توسعه کارآفرینی و ایجاد شرکتهای کوچک کارآفرین، روستاییان به کالاها و خدمات مورد نیاز خود دست می یابند و این امر تاثیر زیادی در رشد اقتصادی روستاها و کاهش پدیده مهاجرت به شهرها دارد [۶]. اما این داروی شفابخش برای توسعه زمانی معجزه می کند که، بسترهای مناسب های ایجاد، بکارگیری و گسترش آن در جامعه مهیا و فراهم باشد. ظهور و توسعه کارآفرینی یک پدیده تصادفی نبوده بلکه این پدیده وابسته به فاکتورهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است که غالباً به عنوان شرایط توسعه کارآفرینی فهرست می گردند [۱۰].

این گونه شرایط ممکن است، دارای تأثیرات مثبت و یا منفی بر توسعه کارآفرینی باشند. تأثیرات مثبت موجب آسان سازی فعالیت های کارآفرینانه شده در حالی که آثار منفی موجب عدم ظهور فعالیت های کارآفرینانه می گردند. فاکتورهای اقتصادی مانند سرمایه، مدیریت کسب و کار و شناخت بازار از مهم ترین پیش نیازهای تأسیس کسب و کار هستند [۵]. دسترسی کارآفرین به امکانات سرمایه ای موجب دستیابی همزمان به سایر عوامل تولید شده که در نتیجه ترکیب آنها محصول یا خدمتی را ایجاد می نماید. از فاکتورهای دیگر، تسهیل دسترسی عموم افراد جامعه به آموزشهای تولید کننده افکار کارآفرینانه و بویژه کارکنان است [۸].

صاحب نظران مدعی هستند که فارغ التحصیلان رشته کارآفرینی سه برابر بیشتر از بقیه رشته ها احتمال دارند که نسبت به ایجاد کسب و کار اقدام نمایند [۱۳]. در ارتباط با فاکتورهای غیر اقتصادی، جامعه شناسان و روانشناسان معتقدند، گرچه فاکتورهای اقتصادی، عوامل لازمی هستند ولی کافی برای ظهور فعالیت های کارآفرینی نمی باشند و به طور گسترده ای وابسته به وجود فاکتورهای غیر اقتصادی هستند؛ مثل فاکتورهای اجتماعی و مسائل فرهنگی و روانشناسی. نقش دولت ها به ویژه در کشورهای در حال توسعه در حمایت از کارآفرینان در ایجاد تسهیلات و خدمات اولیه و فراهم آوردن انگیزه ها و اعطای امتیازات لازم است که می تواند فعالیت های کارآفرینی را تسهیل نماید. از این رو حمایت های دولتی به عنوان مؤثرترین عامل رشد کارآفرینی به حساب می آیند [۹].

بنابراین توسعه کارآفرینی در روستاها نیز همچون شهرها مستلزم تاکید بر پیش نیاز اساسی است. از جمله: توسعه فرهنگ کار آفرینی، آموزش کارآفرینی، توسعه ی زیرساخت های کارآفرینی میباشد. تقویت کار آفرینی در جامعه اهمیت زیادی داشته و بر مبنای پژوهش ها این امر می تواند عامل بسیار مهمی برای رشد اقتصادی باشد نتایج حاصل از مطالعات تطبیقی پروژه ی دیده بان جهانی کارآفرینی (GEM)

نشان می دهد که ارتباط مثبت و معناداری بین فعالیت های کارآفرینانه و رشد اقتصادی وجود دارد، به همین دلیل کشورهایی که از فعالیت های کارآفرینانه ی مطلوب بی بهره اند رشد اقتصادی پایینی دارند [۱۱]. بدین ترتیب کارآفرینی میتواند از طریق ایجاد اشتغال، بهبود کیفیت زندگی، توزیع مناسب درآمد و بهره برداری بهینه از منابع نقش مهمی در توسعه روستایی داشته است [۱۲].

۲- توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستاها

امروزه، فن آوری اطلاعات و ارتباطات (Information and communication technology) یکی از عمده ترین معیارهای توسعه و پیشرفت اقتصادی و صنعتی محسوب می گردد. در حال حاضر ICT آنچنان بر جنبه های مختلف زندگی سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی افراد و اجتماعات تأثیر گذاشته است که نمی توان از آن غفلت نمود [۱۴]. در این برهه از زمان بسیاری از کشورها به این اعتقاد رسیدند که توسعه فن آوری اطلاعات عاملی بسیار مهم در توسعه و رشد اقتصادی آنان محسوب می شود. در دهه ۸۰ میلادی کشورهایی نظیر انگلستان، فرانسه، سوئیس، کانادا، امریکا و ژاپن در زمینه معرفی و بکارگیری کامپیوتر در فن آوری اطلاعات و اطلاع رسانی اقداماتی اساسی انجام دادند. بسیاری از کشورهای آسیایی همچون سنگاپور، هند و مالزی نیز اهمیتی کلیدی برای توسعه این فن آوری قائل شده اند [۱۵].

بسیاری از کشورهای توسعه یافته صنعتی و رو به رشد آسیایی به تدوین استراتژی ها و تهیه طرحهای جامع فن آوری اطلاعات و ارتباطات اقدام نموده اند که محور اصلی کلیه این طرحها را می توان در موارد زیر خلاصه نمود:

- ✓ ایجاد اشتغال و رشد اقتصادی
- ✓ ارتقاء کیفیت خدمات بهداشتی
- ✓ تقویت هویت و اقتدار ملی
- ✓ ارتقاء سطح زندگی و افزایش تواناییهای افراد [۱۶].

بدین ترتیب موضوع فن آوری اطلاعات و حرکت به سمت تحقق آن ضرورتی اجتناب ناپذیر است که می تواند در تمام ابعاد توسعه یک کشور نقش مهمی را ایفا نماید.

همانند سایر بخشهای جامعه روستاها نیز از توسعه ICT تاثیر پذیرفته اند. ICT باعث جریان کارآمد اطلاعات، کالا، مردم و سرمایه ها در فراسوی مرزهای محلی، منطقه ای و ملی می شود (نوری، ۱۳۹۲). بعنوان مثال کشاورزی به عنوان مهمترین فعالیت تولیدی روستاها همبستگی عمیق و قوی با عوامل اقلیمی و اقتصادی دارد. فقدان اطلاعات در هر کدام از این زمینه ها باعث افزایش شرایط عدم اطمینان و عدم قطعیت در مدیریت می گردند. جمع آوری، پردازش و عرضه آنان به دست اندرکاران می تواند تصمیم گیری را آسانتر کرده و از مخاطرات موجود بکاهد [۱۷].

۳- توانمند سازی زنان و دختران روستایی

عامل انسانی مهم ترین بخش تحول و توسعه جوامع امروزی است. با نگاهی به مراحل تمدن بشری مشخص می شود که نقش نیروی انسانی از نیروی کار ساده (قدرت بازو و کار مکانیکی) به سرمایه انسانی (دانش و مهارت) که مهمترین عامل تولید به شمار می رود تکامل یافته است، چرا که اگر انسان ها نتوانند از سرمایه، ابزارها و تجهیزات پیشرفته و تکنولوژی استفاده مطلوب نمایند عملاً پیشرفت تکنولوژیک فاقد کارایی لازم خواهد بود. و رشد و توسعه ای هم محقق نخواهد شد [۱۸]. به همین اعتبار اولویت رشد و توسعه منابع انسانی بر سایر وجوه توسعه روستایی، امری انکارناپذیر می نماید. پس توسعه منابع انسانی عامل کلیدی و پیش شرط برای دستیابی به توسعه پایدار روستایی است و رسیدن به اهداف توسعه بدون استفاده از نیمی از پیکره جامعه یعنی زنان، امری غیر ممکن خواهد بود و به همین دلیل زنان روستایی آموزش دیده نقش موثری در توسعه روستایی خواهند داشت [۱۹]. زنان روستایی بیشتر فعالیتهای تولیدی در بخش کشاورزی را

انجام می دهند. طبق آمار موجود حدود ۶/۵ میلیون نفر از زنان روستایی بطور مستقیم در کاشت، داشت و برداشت محصولات کشاورزی حضور فعال دارند علاوه بر این دختران روستایی نیز از کودکی به فعالیت کشاورزی و دامپروری مشغول می شوند. با توجه به نقش مشارکت زنان در فرایند توسعه بایستی برنامه های توسعه و پروژه ها بگونه ای طراحی شوند که متضمن یکپارچه سازی و مشارکت زنان در تمامی سطوح باشد.

با توجه به جایگاه زنان در ترکیب جمعیت ایران (۴۹٪ جمعیت کل کشور)، نظام آموزشی (۴۸٪ جمعیت در حال تحصیل مقطع ابتدایی تا متوسطه) و اشتغال کشور (نرخ فعالیت زنان ۱۱/۹٪)، بیانگر اهمیت نقش آنان در توسعه کارآفرینی است. در نتیجه نقش زنان در تولید ملی و توسعه اقتصادی دیگر نمی تواند درحد شعار و توصیه محدود گردد. متأسفانه در هیچ یک از عرصه های قانونی، اقتصادی، فرهنگی و آموزشی زمینه ای جدی برای توسعه کارآفرینی - به ویژه برای زنان - مهیا نشده است. به همان نسبت برای کارآفرینی سیاست گذاری خاصی مشاهده نمی شود [۲۰]. لذا یکی از مهمترین عوامل توسعه روستایی، توانمندسازی زنان روستایی می باشد که شامل عملکرد توسعه یافته زنان در مدیریت، تصمیم گیری و اجرا در محیط خانواده و جامعه می باشد.

۴- ایجاد و توسعه مراکز رشد روستایی

رفع آسیب های اجتماعی و اقتصادی از قبیل فرار مغزها، معضل بیکاری و ایجاد اشتغال برای دانش آموختگان طی سالیان اخیر یکی از مهم ترین دغدغه ها و چالش های کشور به شمار می رود. علیرغم سرمایه گذاری ها و تبلیغات انجام شده در این زمینه هنوز از اهداف پیش بینی شده در برنامه های توسعه فاصله داریم. در این راستا یکی از دلایل ذکر شده در جهت بیان عدم دستیابی به نتایج مطلوب در این زمینه، نبود زنجیره تحقیق- فناوری و توسعه و فاصله قابل توجه بین تبدیل ایده های علمی- تحقیقاتی به واقعیت های اقتصادی قابل عرضه در بازار می باشد [۲۱]. کشورهای دنیا برای حل این چالش سعی دارند کل نظام علمی و فناوری، و صنعتی جامعه از ایجاد ایده تا تجاری سازی محصول نهایی را در یک نظام کلی تحت عنوان نظام ملی نوآوری در کنار هم و در تعامل باهم در نظر بگیرند، یکی از اجزای این نظام مراکز رشد و پارک های علمی و فناوری ۱ می باشند که نقش مهمی در نوآوری تکنولوژیک و اقتصادی کشورهای مختلف و کارآفرینی دارند [۲۲]. وجود کارآفرینان جوان، دانش آموختگان و پژوهشگران دانشگاهی، مراکز پژوهشی و مهندسی، شرکتهای تولیدی و صنعتی، زیرساخت های فرهنگی، فنی و ارتباطی، منابع مالی و سرمایه گذاران مخاطره پذیر، تیمهای مدیریتی و کارشناسی کارآمد و حمایت نهادها و سازمانهای محلی و ملی از جمله الزامات اولیه ظهور و توسعه مراکز رشد در هر کشوری محسوب می شود.

امروزه پارک های علم و فناوری و انکوباتورها به عنوان بستری مناسب برای توسعه همکاریهای سه جانبه دولت، دانشگاه و صنعت شناخته شده اند. دانشگاهها با ایجاد پارک های تحقیقاتی و فناوری در مجاورت خود باعث تقویت ارتباط محققین با صنعت، افزایش بودجه های تحقیقاتی از طریق صنایع و ایجاد بازار کار برای فارغ التحصیلان خود می شوند [۲۳].

اصلی ترین راهبرد واحدهای رشد روستایی آموزش عملی، میدانی و جامع روستائیان می باشد این رویکرد که مورد توصیه کارشناسان و سازمان های بین المللی توسعه روستایی است مورد حمایت های مالی نیز قرار می گیرند [۲۴].

بخش دیگری از رسالت واحدهای رشد پیگیری جریان توسعه همه جانبه در مناطق روستایی است که با بکارگیری آخرین یافته های علمی و استفاده از پتانسیل بخش خصوصی دنبال می گردد. در این راستا برنامه ها و فعالیت های هر واحد رشد در ابعاد زیر تنظیم می گردد:

- ✓ غنی سازی شغلی در بخشهای کشاورزی، دامپروری، صنایع روستایی
- ✓ غنی سازی فرهنگی و اجتماعی، در بخش های مذهبی، اجتماعی
- ✓ غنی سازی بهداشت و درمان و سلامت خانواده ها

✓ کمک به ایجاد زیرساخت ها عمرانی در روستاها [۲۴].

پیشینه تحقیق:

امروزه کارآفرینی بعنوان یک استراتژی و راهبرد در توسعه و شکوفایی و رشد جوامع انسانی به جایگزین بی بدیلی تبدیل گشته است که از طریق آن همه ی عوامل و منابع و امکانات یک جامعه بصورت خودجوش و از راه قرارگرفتن در یک روند تکاملی در جهت نیل به آرمانهای بلند اجتماعی بسیج گردیده تا منشا بسیاری از آثار و پیامدهای مثبت اقتصادی-اجتماعی گردند [۱۵]. تحقیقات داخلی و خارجی گسترده ای در امر شناسایی عوامل موثر بر ایجاد کارآفرینی و یا تاثرات آن بر کیفیت و رفاه جامعه ی روستایی صورت پذیرفته است که در ادامه به چند مورد از این تحقیقات برای آشنایی بیشتر با این راهبرد پرداخته ایم.

فلاح جلودار و همکاران [۱۴] در تحقیقی با عنوان "عوامل موثر بر موفقیت کارآفرینی زنان روستایی شمال کشور" با هدف بررسی عوامل موثر بر موفقیت کارآفرینی زنان روستایی شمال کشور انجام گرفته بود، نشان داده اند که از نظر ویژگی های روان شناختی، زنان کارآفرین عمدتاً آینده نگر، نوگرا و خوداتکا هستند. نتایج تحقیق نشان میدهد علاوه بر اینکه خانواده بیشترین تاثیر را بر موفقیت کاری جامعه آماری داشته است، کمک به بهبود شرایط زندگی خانواده، و پس از آن کسب درآمد مستقل مهم ترین محرک پاسخگویان جهت راه اندازی کسب و کار و حصول موفقیت بوده است. همچنین بین موفقیت زنان کارآفرین با میزان استفاده از رادیو، تلویزیون و اینترنت رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد.

حسینی و لشکر آرا [۱۵] در تحقیقی با عنوان "شناسایی عوامل موثر بر توسعه مهارت های کارآفرینی در تعاونی های زنان روستایی استان فارس" با هدف شناسایی عوامل موثر بر توسعه مهارت های کارآفرینی در تعاونی های روستایی نشان دادند که بین عوامل روان شناختی، آموزشی، اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و سیاست گذاری با توسعه مهارت های کارآفرینی رابطه مثبت و معنی داری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد.

صیدایی و همکاران [۱۶] در تحقیقی با عنوان "بررسی تاثیر ICT روستایی بر توسعه روستایی بخش انگوران" به بررسی نقش ICT روستایی بر توسعه روستایی بخش انگوران در شهرستان ماهنشان (۱۰ روستای دارای دفاتر ICT) می پردازند. نتایج پژوهش نشان می دهد که بیشترین تاثیر دفاتر ICT در توسعه روستایی مربوط به ایجاد رفاه و راحتی مردم است و همچنین خدمات ارائه شده از سوی دفاتر و ارائه خدماتی که روستاییان متقاضی آن هستند از عوامل موثر در میزان رضایت مشتریان از خدمات پست بانک در منطقه است. همچنین نتایج حاکی از میزان رضایتمندی مردم از دفاتر ICT روستایی در بخش انگوران دارد.

ولایی و همکاران [۲۵] در تحقیق با عنوان "تحلیل عوامل موثر بر توسعه پایدار روستایی با تاکید بر کارآفرینی" با هدف شناسایی عوامل موثر بر توسعه پایدار روستایی، نشان دادند که از بین هشت دسته عامل (اقتصادی و فردی، تنوع اقتصادی، نیروی انسانی ماهر، توانمندی اقتصادی و رضایت مندی، ظرفیت سازی، اعتماد به نفس و آینده نگری، آگاهی و زیر ساختی)، عامل اقتصادی و فردی مهم ترین عاملی است که موجب توسعه پایدار روستایی شده است. به طوری که با بالا رفتن میزان تسهیلات دریافتی از قبیل وام های خود اشتغالی، منابع مالی لازم و کافی، تنوع شغلی موجب افزایش انگیزه و روحیه فردی در جهت توسعه و گسترش کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه شده است. از طرفی دیگر، عامل زیرساختی کمترین تاثیر را در بین عامل های توسعه کارآفرینی منطقه داشته است.

نوموسا دلودلو (Nomusa Dlodlo) [۲۶] در تحقیقی به عنوان "دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات برای دختران و زنان روستایی در آفریقای جنوبی" تاثیر فاکتورهای اجتماعی- اقتصادی بر روی زنان و دختران در روستاها و آموزش در روستاها را به منظور

کارافرینی روستایی بررسی نموده است. نتایج این پژوهش لزوم استفاده از ICT به منظور بهره وری و کارایی بهتر و همچنین بهبود معیشت مردم روستاها در جهت کارافرینی روستایی تاکید نموده است.

موتیلیوا و همکاران (Motilewa) [۲۷] در تحقیقی به عنوان "فناوری اطلاعات و ارتباطات و جنسیت و چالشهای ویژه برای زنان کارافرن در نیجریه" ضمن بیان چالشها و محدودیتهای اقتصادی، سیاسی و اجتماعی پیش روی زنان در روستاها برای کارافرینی توضیح میدهد که فناوری اطلاعات و ارتباطات دارای تاثیر مثبت در مقابله با چالش های کارآفرینان زن، مورد مطالعه، می باشد.

شمیمول اسلام (Shamimul Islam) [۲۸] تحقیقی تحت عنوان "تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر زنان کارافرن در شمال آسیا" به منظور دستیابی به فاکتورهای تاثیر گزار بر زنان کارافرن انجام داده اند. نتایج این تحقیق نشان داده است که فقدان فناوری اطلاعات و ارتباطات در یک منطقه از جمله نگرانی های قابل توجه برای توانمند سازی زنان و رشد یک کشور است. آنها اعتقاد دارند که توسعه روستاها همچون شهرها نیاز به آموزش ترویج فرهنگ کارافرینی و توسعه زیر ساخت ها می باشد. نتایج نشان می دهد که فناوری اطلاعات و ارتباطات تاثیر مثبتی بر توانمندسازی مردان و زنان در روستاها دارد و فناوری اطلاعات از جمله فاکتورهای مهم تاثیر گذار بر کارافرینی و توانمند سازی قلمداد می گردد که میتواند فرصتهای جدیدی را برای روستاییان ایجاد نماید که سود و سرمایه خود را افزایش دهند.

زینب زاریموهازبیه (Zeinab Zaremohzzabiehoh) [۲۹] تحقیقی تحت عنوان "بررسی عوامل موثر بر قصد جوانان روستایی در استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستاهای مالزی" انجام داده است. این تحقیق نشان داد که نگرش و دانش کارافرینی جوانان روستایی مالزی در نحوه استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش قابل توجهی دارد. محقق نشان می دهد که مدل پیشنهادی آنها می تواند برای ارزیابی جریان علی منجر به رفتار عمدی بین جوانان گردد و تکرار این مدل و استراتژی های بیان شده و نیز با بکار بردن متغیرها و عوامل تاثیر گذار دیگر مسیر کارافرینی را در روستاهای مالزی را روشن تر نماید.

جیوتی و همکارانش [۳۰] در تحقیقی تحت عنوان عوامل موثر بر جهت گیری و رضایت زنان کارافرن در مناطق روستایی هند با هدف بررسی و شناسایی عوامل تاثیر گذار بر گرایش زنان به کارآفرینی و تعیین رضایتمندی آنها از کارافرینی بیان نموده اند. از جمله یافته های کلیدی این پژوهش این است که عوامل موثر بر گرایش زنان به کارافرینی، بیشتر از عوامل تاثیر گذار بر رضایت مندی آنها می باشد. محققین براین باور هستند که عوامل روانی، فشار، مشکلات مالی بر گرایش خانمها به کارافرینی تاثیر به سزایی داشته است.

کوان وی لی و همکاران (Qouan V.Le) [۳۱] تحقیقی تحت عنوان زنان کارافرن در روستاهای ویتنام به هدف شناسایی مشکلات، عوامل موفقیت و عوامل انگیزشی در زنان کارافرن صورت پذیرفته است. نتایج نشان می دهد که زنان صاحب کسب و کار در استان Quang Tri موفقیت خود را نتیجه ارزشها و برداشتهای کارافرینی می دانند. به طور مشابه زنان هم با ارزشها موجود در جامعه مثل ارزشهای اجتماعی، ارزشهای شخصی و اعتماد و هم با درک کارافرینی که شامل آیتهمهای هدف گرایی و رشد و رضایت شخصی برانگیخته شده اند.

گیلبرت و همکاران (Gilert O.B) [۳۲] تحقیقی به عنوان موانع کارافرانان جوانان در مناطق روستایی غنا با هدف شناسایی و آزمودن موانع برای جوانانی که جویای را اندازی کسب و کار برای خود هستند انجام داده اند. یافته های تحقیق نشان می دهد که جوانان غنایی فقدان سرمایه، فقدان مهارت، عدم حمایت دولت، فقدان فرصت در بازار و ریسک به عنوان موانع اصلی در کارافرینی روستایی می دانند.

بنابراین هرچند که اندیشمندان از عنصر کارافرینی به عنوان مهمترین و بهترین گزینه برای توسعه یافتگی نام می برند، توسعه کارافرینی مستلزم فراهم نمودن پیش نیازها و ملزومات اساسی آن همچون آموزش، توسعه ی زیرساختها، گسترش فرهنگ کارافرینی ... می باشد. در پژوهش حاضر متغیرهای توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، توانمند سازی زنان و دختران روستایی، ایجاد مراکز رشد روستایی را به عنوان پیش نیازهای اساسی برای توسعه کارافرینی روستایی در استان بوشهر مورد بررسی قرار گرفته اند.

روش تحقیق:

تحقیق حاضر تحقیقی توصیفی از نوع پیمایشی می باشد، که از نظر هدف، تحقیق تحقیقی کاربردی بوده که در صدد رفع مشکلی خاص برای جامعه می باشد. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل دانشجویان دانشگاه های خلیج فارس دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه پیام نور شهرستان بوشهر می باشد. بر اساس جدول مورگان با توجه به اینکه جامعه آماری ما حدودا ۵۰۰ نفر می باشد، لذا ۲۱۸ نفر از آنها به روش تصادفی ساده به عنوان نمونه انتخاب شده اند. با توجه به تجربیات قبلی که همه پرسشنامه ها برگشت داده نمیشوند یا کامل نیستند ۲۰٪ به تعداد پرسشنامه ها یی که توزیع شده، اضافه گردیده است و در نهایت ۲۷۰ عدد پرسشنامه بین اعضای جامعه تحقیق جهت جمع آوری داده ها توزیع، که از بین آنها تعداد ۲۳۰ پرسشنامه قابل تحلیل بودند که مبنای تحلیل داده های این تحقیق می باشند.

در تحقیق حاضر به منظور سنجش میزان روایی پرسشنامه علاوه بر بررسی روایی محتوا و صوری از طریق متخصصین مربوطه که با هماهنگی و مشاوره آنها پرسشنامه طراحی شده است، روایی همگرا و روایی تشخیصی یا واگرایی متغیرهای پنهان بررسی شده است. میانگین واریانس استخراج شده (AVE) شاخص سنجش روایی همگرا می باشد. مقدار قابل قبول برای این شاخص ۰.۵ به بالا می باشد. جدول شماره ۱ میزان میانگین واریانس استخراج شده هر یک از متغیرهای انکوباتور، توانمندسازی زنان و دختران روستایی، فناوری های اطلاعات و توسعه روستایی را نشان می دهد.

جدول شماره ۱ : میانگین واریانس استخراج شده هر یک از متغیرهای اصلی تحقیق	
نام متغیر	مقدار میانگین واریانس استخراج شده
انکوباتور	۰,۴۸۳
توانمندسازی زنان و دختران روستایی	۰,۶۳۸
فناوریهای اطلاعات	۰,۵۰۵
توسعه کارآفرینی روستایی	۰,۶۸۸

با توجه به اینکه مقدار روایی قابل قبول برای متغیرها ۰.۵ به بالا می باشد [۳۳]، همانگونه که در جدول شماره ۱ نشان داده شده است میزان روایی همگرای کلیه متغیر ها به جز متغیر انکوباتور (۰,۴۸۳)، بالاتر از ۰.۵ می باشد، که نشان از روایی مناسب متغیرهای مدل می باشد.

به منظور بررسی روایی واگرا همبستگی بین متغیرهای تحقیق با یکدیگر نشان داده می شود. قدر مطلق مقادیر بیشتر نشان دهنده همبستگی بیشتر می باشد. جدول شماره ۲ همبستگی بین متغیرهای پنهان مدل را نشان می دهد.

جدول شماره ۳: همبستگی بین متغیرهای پنهان مدل				
انکوباتور	توانمندسازی	فناوری اطلاعات	توسعه کارآفرینی	
۱				انکوباتور
۰,۶۹۷	۱			توانمندسازی
۰,۵۶۸	۰,۴۶۱	۱		فناوری اطلاعات
۰,۶۹۳	۰,۷۶۵	۰,۶۸۰	۱	توسعه کارآفرینی

یکی از ویژگیهای ابزار اندازه گیری (بویژه پرسشنامه) پایایی آن است. مفهوم یاد شده با این امر سر و کار دارد، که ابزار اندازه گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی بدست می دهد. برای سنجش میزان پایایی پرسشنامه تحقیق حاضر از آلفای کرونباخ و پایایی مرکب استفاده شده است [۳۳].

آلفای کرونباخ: این شاخص معیار سنجش انسجام یا همسانی درونی متغیرهای مشاهده پذیر هر متغیر پنهان است به عبارتی همسانی درونی مدل اندازه گیری انعکاسی را می سنجد، مقدار قابل قبول این شاخص ۰,۷ به بالا می باشد [۳۳].

پایایی مرکب: معیار سنجش همبستگی درونی متغیرهای مشاهده پذیر هر متغیر پنهان (همبستگی درونی) است. دامنه قابل قبول برای این شاخص نیز مقادیر بالای ۰,۷ می باشد.

جدول شماره ۳ میزان آلفای کرونباخ و پایایی مرکب هر یک از متغیرهای انکوباتور، توانمندسازی زنان و دختران روستایی، فناوری های اطلاعات و توسعه روستایی را نشان می دهد.

جدول شماره ۳ : آلفای کرونباخ و پایایی مرکب هر یک از متغیرهای اصلی تحقیق		
نام متغیر	مقدار آلفای کرونباخ	پایایی مرکب
انکوباتور	۰,۸۳۲	۰,۷۷۳
توانمندسازی زنان و دختران روستایی	۰,۷۸۱	۰,۷۱۰
فناوریهای اطلاعات	۰,۶۹۳	۰,۷۲۵
توسعه کارآفرینی روستایی	۰,۸۷۸	۰,۷۶۷

همانگونه که در جدول شماره ۳ نشان داده شده تمامی متغیرهای تحقیق از همسانی درونی قابل قبولی برخوردار می باشند.

یافته های تحقیق:

تجزیه و تحلیل داده های جمعیت شناختی جمع آوری شده از نمونه های تحقیق نشان دهنده آن است که ۶۱ درصد شرکت کنندگان در تحقیق مرد و ۳۹ درصد زن می باشند، همچنین توزیع فراوانی رشته تحصیلی پاسخ دهندگان ۴۳٪ علوم انسانی، ۲۵٪ علوم پایه، ۲۷٪ فنی و مهندسی و ۵٪ نامشخص می باشند، ۴۸٪ پاسخ دهندگان تجربه زندگی در روستا را دارند و ۴۶٪ آنها این تجربه را ندارند، سن ۲۴٪ آنها زیر بیست سال، ۳۹٪ بین ۲۰ تا ۲۵ سال، ۲۵٪ بین ۲۶ تا ۳۰ سال و ۱۲٪ بالای ۳۰ سال سن دارند.

به طور کلی هدف از آزمون فرض های آماری، این است که تعیین کنیم آیا ادعا یا نظریه ای که درباره ویژگی یک جامعه، یک پارامتر، وجود دارد قویاً توسط اطلاعات بدست آمده از روی داده های نمونه تایید می شود [۳۴]. سطح خطا یا مقدار آلفا در تحقیق حاضر برای آزمون فرض ها ۵٪ در نظر گرفته شده است، که محققان علوم رفتاری چنین آلفایی را قابل قبول می دانند. فرضیات این تحقیق با استفاده از مدل سازی معادلات ساختاری مبتنی بر رویکرد حداقل مربعات جزئی به کمک نرم افزار Smart-PLS تحلیل شده اند.

اعدادی که بر روی مسیر بین متغیرهای پنهان نمایش داده شده اند، ضرایب مسیر نامیده می شوند که بیانگر ضریب همبستگی دو متغیر می باشند. اعدادی که بر روی مسیر بین متغیرهای مشاهده پذیر و متغیرهای پنهان نمایش داده می شوند بیانگر بار عاملی سوالات یا مشاهده پذیر ها می باشند. اعداد درون متغیرهای پنهان نیز نشان دهنده ضریب تعیین متغیر درون زا می باشد که مقادیر بین صفر تا یک را به خود می گیرد [۳۵]. مقادیر T یا ضرایب معنی داری نشان دهنده وجود یا عدم وجود رابطه یا تاثیر گذاری متغیر مستقل بر متغیر وابسته می باشد. این نتایج همانند آزمون T تفسیر می شوند. در سطح اطمینان ۹۵ درصد اعداد بزرگتر از ۱,۹۶ نشان دهنده تاثیر گذاری می باشند [۳۵]. بر اساس مقدار بارهای عاملی برای متغیرهای مشاهده شده باید بزرگتر از ۰,۵ باشد تا گویه های مرتبط با هر متغیر حفظ و مبنای تحلیل قرار گیرد.

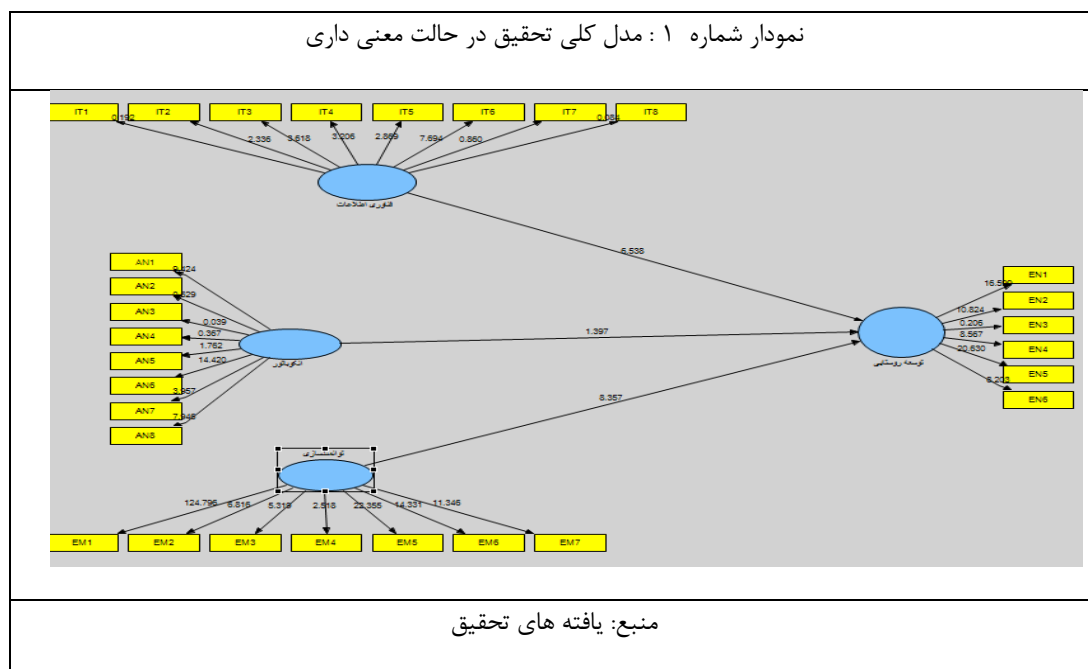
همانگونه که در نمودار های شماره ۱ و ۲ مشاهده می شود با توجه به اینکه بار عاملی گویه های ۲ و ۳ و ۴ و ۵ متغیر ایجاد مراکز رشد روستایی کمتر از ۰,۵ می باشد، لذا از نظر مشارکت کنندگان در تحقیق حاضر گویه های نامبرده، نتوانسته اند تبیین کننده مناسبی برای متغیر نامبرده باشند. از طرف دیگر شاخص های غنی سازی شغلی در بخشهای کشاورزی، دامپروری، صنایع روستایی،... (با بار عاملی ۰,۸۴)، توسعه مشاغل مبتنی بر کار کارشناسی واحدهای رشد با سرمایه گذاری مشترک واحدهای رشد و روستاها (با بار عاملی ۰,۷۱)، بومی سازی مدیریت توسعه در مناطق روستایی با عنایت به شاخص های بومی بودن، پایداری و کارایی از طریق حمایت از واحدهای اشتغال آفرین و نوآور (با بار عاملی ۰,۶۲) و ایجاد زیرساخت ها عمرانی در روستاها (با بار عاملی ۰,۵۵) به ترتیب مهمترین تبیین کنندگان متغیر ایجاد مراکز رشد روستایی تشخیص داده شده اند. همچنین با توجه به اینکه بار عاملی گویه های ۱ و ۷ و ۸ متغیر توسعه فناوریهای اطلاعات و ارتباطات روستایی کمتر از ۰,۵ می باشد، لذا از نظر مشارکت کنندگان در تحقیق حاضر گویه های نامبرده، نتوانسته اند تبیین کننده مناسبی برای متغیر توسعه فناوریهای اطلاعات و ارتباطات روستایی باشند.

از طرف دیگر شاخص های امکان تبادل بهتر اطلاعات مورد نیاز روستا و بازار محصولات کشاورزی با بار عاملی (۰,۶۹)؛ ترویج دانش و داناییهایی مرتبط با فناوری های اطلاعات (با بار عاملی ۰,۵۵)؛ ارائه خدمات سازمانها و نهادی مختلف دولتی به روستائیان بصورت

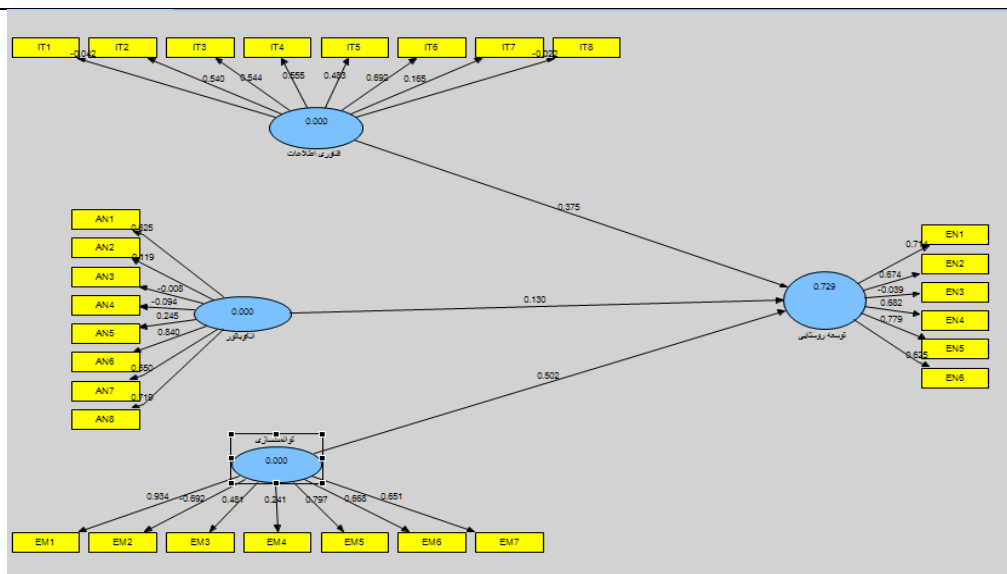
الکترونیکی و استفاده از فرصتهای متنوع ایجاد شده توسط فناوری های اطلاعات (مشترکا با بار عاملی ۰,۵۴) و ایجاد جامعه ای خود محور، جدید و پایدار درسراسر مناطق روستایی استان (با بار عاملی ۰,۴۸) به ترتیب مهمترین تبیین کنندگان متغیر توسعه فناوریهای اطلاعات و ارتباطات روستایی تشخیص داده شده اند. برای متغیر توانمندسازی زنان و دختران روستایی نیز با توجه به اینکه بار عاملی گویه های ۲ و ۴ کمتر از ۰,۵ می باشد، بنابراین آنها، نتوانسته اند تبیین کننده مناسبی برای متغیر توانمندسازی زنان و دختران روستایی باشند.

از طرف دیگر شاخص های فراهم نمودن تسهیلات برای زنان روستایی در راستایی بروز قابلیت های آنها (با بار عاملی ۰,۹۳)؛ ایجاد فرصت های شغلی، کاری و تجاری در محیط پیرامون زنان روستایی (با بار عاملی ۰,۷۹)؛ توسعه مهارت کسب و کار در زنان روستایی به منظور آمادگی شغلی آنها (با بار عاملی ۰,۶۶)؛ تعریف بر نامه های مشخص برای توسعه دختر بچه های روستایی (با بار عاملی ۰,۶۵) و در نهایت آموزش شناسایی مشکلات و مسائل خود و پیرامون خود، چگونگی مواجهه با مشکلات و بحران های زندگی، چگونگی حل مسائل (با بار عاملی ۰,۴۸) به ترتیب مهمترین تبیین کنندگان متغیر توسعه فناوریهای اطلاعات و ارتباطات روستایی تشخیص داده شده اند. در نهایت با توجه به اینکه فقط بار عاملی گویه ۳ متغیر توسعه کارآفرینی روستایی کمتر از ۰,۵ می باشد، لذا از نظر مشارکت کنندگان در تحقیق حاضر گویه نامبرده، نتوانسته اند تبیین کننده مناسبی برای متغیر توسعه کارآفرینی روستایی باشند. از طرف دیگر شاخص های افزایش رفاه عمومی و تولید ثروت در جامعه روستایی (با بار عاملی ۰,۷۷)؛ رشد و توسعه همه جانبه استان محقق (با بار عاملی ۰,۷۱)؛ بهبود اعتماد به نفس و عزت نفس روستائیان (با بار عاملی ۰,۶۸)؛ ایجاد و توسعه تکنولوژی بومی (با بار عاملی ۰,۶۷) و گسترش اشتغالهای مولد روستایی (با بار عاملی ۰,۶۲) به ترتیب مهمترین تبیین کنندگان متغیر توسعه کارآفرینی روستایی تشخیص داده شده اند.

برای بررسی صحت و سقم فرضیه های تحقیق و میزان تاثیر گذاری هر کدام از متغیر های مستقل بر متغیر وابسته توسعه کارآفرینی روستایی در استان بوشهر، مدل کلی تحقیق در دو حالت معنی داری و ضرایب مسیر به شرح نمودارهای شماره ۱ و ۲ توسط نرم افزار استخراج شده است.

نمودار شماره ۴-۶: مدل کلی تحقیق در ضرایب مسیر

منبع: یافته های تحقیق

فرضیه اول: توسعه فناوری های اطلاعات در مناطق روستایی استان بوشهر عاملی برای توسعه کارآفرینی روستایی در استان می باشد.

با توجه به نمودار شماره ۱ از آنجایی که مقدار تی (T) بدست آمده در مسیر (۶,۵۳) بالاتر از ۱,۹۶ می باشد؛ می توان نتیجه گرفت که از نظر مشارکت کنندگان در تحقیق حاضر، متغیر توسعه فناوری های اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی استان بوشهر، عامل موثری بر توسعه کارآفرینی روستایی می باشد. همچنین با توجه به نمودار شماره ۲ که نشان دهند ضریب مسیر ۰,۳۷۵ بین این دو متغیر می باشد، می توان اینچنین اظهار نمود که به ازای یک واحد تغییر در متغیر مستقل توسعه فناوری های اطلاعات و ارتباطات متغیر وابسته توسعه کارآفرینی روستایی به میزان ۳۷,۵ درصد تغییر خواهد نمود.

فرضیه دوم: توانمندسازی زنان و دختران روستایی استان بوشهر عاملی برای توسعه کارآفرینی روستایی در استان می باشد.

با توجه به نمودار شماره ۱ از آنجایی که مقدار تی (T) بدست آمده در مسیر (۸,۳۵) بالاتر از ۱,۹۶ می باشد؛ می توان نتیجه گرفت که از نظر مشارکت کنندگان در تحقیق حاضر، متغیر توانمندسازی زنان و دختران روستایی استان بوشهر، عامل موثری بر توسعه کارآفرینی روستایی می باشد. همچنین با توجه به نمودار شماره ۲ که نشان دهند ضریب مسیر ۰,۵۰۲ بین این دو متغیر می باشد، می توان اینچنین اظهار نمود که به ازای یک واحد تغییر در متغیر مستقل توانمندسازی زنان و دختران روستایی متغیر وابسته توسعه کارآفرینی روستایی به میزان ۵۰,۲ درصد تغییر خواهد نمود.

فرضیه سوم: ایجاد مراکز رشد در مناطق روستایی استان بوشهر عاملی برای توسعه کارآفرینی روستایی در استان می باشد.

با توجه به نمودار شماره ۱ از آنجایی که مقدار تی (T) بدست آمده در مسیر (۱,۳۹) کمتر از ۱,۹۶ می باشد؛ می توان نتیجه گرفت که از نظر مشارکت کنندگان در تحقیق حاضر، متغیر ایجاد مراکز رشد در مناطق روستایی استان بوشهر، عامل موثری بر توسعه کارآفرینی روستایی نمی باشد.

نتیجه گیری:

از آنجا که بررسی همه متغیرها در گیر در توسعه کارآفرینی روستایی به صورت کامل در یک تحقیق امکان پذیر نمی باشد، محقق بر اساس مطالعات انجام شده و مصاحبه با تعدادی از متخصصین سه متغیر "ایجاد مراکز رشد روستایی"، "توانمندسازی زنان و دختران روستایی" و "توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستاها"، به عنوان متغیرهای اصلی برای توسعه کارآفرینی روستایی در استان بوشهر مورد توجه قرار داده است. یافته های تحقیق نشان دهنده آن است که متغیرهای توسعه فناوری های اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی استان بوشهر و توانمندسازی زنان و دختران روستایی استان بوشهر، عاملهای موثری بر توسعه کارآفرینی روستایی در این استان می باشد. اما تاثیر گذاری متغیر ایجاد مراکز رشد در مناطق روستایی استان بوشهر به عنوان عاملی موثر در توسعه کارآفرینی روستایی در استان تایید نشده است. همچنین نتایج نشان دهنده آن هستند که به ازای یک واحد تغییر در متغیرهای مستقل توسعه فناوری های اطلاعات و ارتباطات و توانمندسازی زنان و دختران روستایی استان بوشهر، متغیر وابسته توسعه کارآفرینی روستایی به ترتیب به میزان ۳۷,۵ درصد و ۵۰,۲ درصد تغییر خواهد نمود.

هر چند نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقی با عنوان "بررسی شیوه های نوین توسعه کارآفرینی در استان سیستان و بلوچستان"، در زمینه نقش انکوباتورها در رشد و توسعه کارآفرینی روستایی همراستا نمی باشد [۳۶]. شاید یکی از دلایل تایید نشدن فرضیه حاضر تفکر غالب جوانان فارغ التحصیل دانشگاهی مبنی بر استخدام دولتی باشد و کمتر به دنبال ایجاد و راه اندازی کسب و کار هستند در نتیجه ایجاد و راه اندازی مراکز رشد روستایی برای آنها معنی و مفهومی نخواهد داشت. برای اینکه فرهنگ کارآفرینی و ایجاد کسب و کار در روستا توسعه پیدا کند علاوه بر ایجاد و راه اندازی کارگاه ها و دوره های آموزشهای مختلفی متناسب با سنین و اصناف مختلف روستایی، می توان دهیاری ها و شوراهای روستا را در قالب اردو های علمی - ترویجی به بازدیدهای دوره ای فرستاد یا الگوهای موفق را برای روستای خویش ترویج نمایند.

با توجه به اینکه تعداد قابل ملاحظه ای از جمعیت روستایی استان را زنان و دختران تشکیل می دهند مسلماً توانمند نمودن این گروه از منابع انسانی بوسیله ارائه آموزشهایی برای توسعه کسب و کار خانگی، نحوه مدیریت اقتصادی خانواده و حتی دوره های روانشناسی و... یا تخصیص منابع مالی کم بهره و مناسب به آنها موجبات بالا رفتن اعتماد به نفس و انگیزه زندگی و در نهایت ترغیب خانواده ها به ماندن در روستا خواهند شد. با ورود فن آوریهای اطلاعات و ارتباطات به مناطق روستایی، روش های سنتی، کاربر و ناکارآمد کشاورزی و دامپروری جای خود را به شیوه های مدرن و مؤثر می دهد. این موضوع خود باعث افزایش منابع درآمدی روستائیان می گردد. همچنین گسترش اینترنت در مناطق روستایی، مرزهای متعارف دسترسی به امکانات و اطلاعات را از میان بر می دارد و مناطق روستایی را مستقیم و آسان به جهان متصل می کند [۳۷]. اما نکته قابل توجه این است که توسعه ICT دارای اثرات مثبت و منفی بسیاری است و بهره گیری از منافع آن بستگی به قابلیت ها و توانایی های استفاده کنندگان آن دارد. تجربه های جهانی نشان دهنده ی آن است که توسعه ICT اثرات مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و زیست محیطی بسیاری بر روستاها به همراه داشته است. براین اساس اگر کشورها تمایل به استفاده حداکثر از منافع توسعه ICT در جهت کاهش فقر و توانمندسازی روستاها دارند باید تلاش نمایند که با برنامه ریزی صحیح و دقیق بر روند توسعه ICT تاثیر گذاشته و مسیر آن را در جهت توسعه همه اقشار جامعه، اعم از فقیر و غنی و روستایی و شهری تغییر دهند. در غیر این صورت، رشد اثرات منفی توسعه نامتعادل ICT مانند

افزایش فاصله شهر و روستا، افزایش فاصله طبقاتی، گسترش مهاجرت های روستا - شهری، فراموش شدن روستاها، از بین رفتن صنایع بومی، از دست دادن بازارهای محلی و... جتناب ناپذیر خواهد بود. بر این اساس تنها راه توسعه پایدار روستایی، طرح ریزی مداخلات آگاهانه و مناسب ICT در پایان دادن به محرومیت و فقر و توسعه همه جانبه روستایی است. به طوری که بتوان منافع آن را به حداکثر و مضرات آن را به حداقل ممکن کاهش داد و باید به این اصل مهم توجه داشت که فن آوری اطلاعات و ارتباطات تنها یکی از ابعاد توسعه روستایی است [۳۸].

پیشنهادهات :

با توجه به نتایج تحقیق پیشنهادات زیر را می توان بیان نمود:

- ۱) برگزاری دوره های فنی حرفه ای در روستاها در زمینه های مختلف با تاکید بر آموزشهای استفاده از فناوریهای اطلاعات و ارتباطات به صورت مفید و موثر.
- ۲) توجه بزرگان، معتمدین و ریش سفیدان روستا در ارتباط با اهمیت تحصیل و کار دختران روستایی.
- ۳) تلاش برای حذف پیش داوریهای منفی که نقش زنان در خانه را مانع موفقیت آنان در سایر زمینه ها می دانند.
- ۴) تلاش در راستای توسعه فرهنگی که جایگاه والای زن در جامعه روستایی ارتقاء دهد و دید مردان نسبت به زنان و توانایی های آنها بهبود یابد.
- ۵) برنامه ریزی در راستای ایجاد و تقویت ارزشها، نگرشها و رفتارهای کارآفرینانه، در واقع تلاش در راستای رفع موانع فرهنگی توسعه کارآفرینی روستایی در روستاها.
- ۶) برنامه ریزی در راستای فراهم نمودن شرایط لازم توسعه زیرساخت های فناوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی استان نظیر بالا بردن سطح سواد جامعه روستایی از طریق اتخاذ استراتژیهای مناسبی جهت نهادینه نمودن مباحث کارآفرینی در مدارس از طریق آموزش معلمین و دانش آموزان و سایر زیر ساخت های فنی توسعه اینگونه فناوری ها.
- ۷) انجام پروژه های تحقیقاتی و بررسی همه جانبه شرایط مناطق روستایی استان در راستای ایجاد مراکز رشد روستایی
- ۸) بررسی تجربیات جهانی در زمینه توسعه کارآفرینی روستایی

منابع:

- [۱] مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵)
- [۲] رحیمیان اشرف، (۱۳۹۱)، طراحی مدلی جهت توانمندسازی شهروندان، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
- [۳] قادری، رضا و ایوب حاجی زاده، (۱۳۹۴)، ضرورت توسعه روستایی و نقش آن در توسعه ملی، اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پاک، همدان
- [۴] حیدری ساربان وکیل، (۱۳۹۲)، اولویت بندی موانع موثر بر کارآفرینی زنان روستایی با روش AHP (مطالعه موردی: استان اردبیل)، فصلنامه مطالعات اجتماعی - روان شناختی زنان (مطالعات زنان)، تابستان، دوره ۱۰، شماره ۲.
- [۵] یعقوبی فرانی، احمد، عطیه سلیمانی، رضا موحدی، (۱۳۹۳)، تحلیل عوامل موثر بر کارآفرینی زنان روستایی، فصلنامه مطالعات زنان، شماره ۴.
- [۶] زرگوش علیرضا، مهدی مظفری، (۱۳۹۴)، نقش کارآفرینی در تحقق اشتغال پایدار روستایی، گامی موثر در اجرای سند چشم انداز ۱۴۰۴، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه - شماره - ۱۸۷ آذرماه ۱۳۹۴
- [۷] فرخی، طاهره، (۱۳۸۶)، نقش زنان در توسعه پایدار، توانا سازی زنان، ماهنامه تعاون، دوره جدید، شماره ۷۴.
- [۸] رضوانی، محمدرضا، (۱۳۸۸)، مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی ایران، قومس
- [۹] تی. پترین، (۱۳۸۱)، کارآفرینی به منزله یک نیروی اقتصادی در توسعه روستایی، ترجمه حمیدرضا زرنگار، نشریه جهاد، سال ۲۲، شماره ۲۵۳.
- [۱۰] ایزدی حسن، برزگر سپیده، (۱۳۹۲)، کارآفرینی و توسعه روستایی آموزه هایی از تجارب کشور چین، پژوهشهای روستایی، زمستان، دوره ۴، شماره ۴.
- [۱۱] Markley D. M., (2005). *Local Strategies for responding to rural restructuring: The role of entrepreneurship*, Globalization and Restructuring in rural America Conference ERS-USDA, Washington, D.C.
- [۱۲] شریف زاده، ابوالقاسم و مراد نژاد، همایون (۱۳۸۱) توسعه پایدار و توریسم روستایی، ماهنامه اجتماعی اقتصادی جهاد، خرداد و تیر شماره ۲۵۱-۲۵۰،
- [۱۳] بهرامی اعظم، زمانی ناصر، (۱۳۸۱)، جهانی شدن و ترویج، مجله جهاد، شماره ۲۵۳، مهر و آبان.
- [۱۴] فلاح جلودار ربیع، فرج اله حسینی سیدجمال، حسینی سید محمود، میردامادی سیدمهدی، (۱۳۸۶)، عوامل موثر بر موفقیت کارآفرینی زنان روستایی شمال کشور، فصلنامه روستا و توسعه، دوره ۱۰، شماره ۴.
- [۱۵] حسینی طیبه، لشگرآرا فرهاد، (۱۳۹۳)، شناسایی عوامل موثر بر توسعه مهارت های کارآفرینی در تعاونی های زنان روستایی استان فارس، فصلنامه، پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی، دوره ۷، شماره ۲.

[۱۶] صیدایی سیداسکندر، تقدیسی احمد، نادرخانی زلیخا، تازیکی رقیه، (۱۳۹۲) بررسی تاثیر ICT روستایی بر توسعه روستایی بخش انگوران، فصلنامه برنامه ریزی فضایی دوره ۳، شماره ۳.

[۱۷] Duncombe. Richard & Richard Heeks, (2013), *Enterprise Development and information and Communication Technologies in Developing, The " ICT-Flyers" Countries* supporting University of Manchester.

[۱۸] کردستانی، غلامرضا، (۱۳۸۷)، اندازه گیری و گزارشگری سرمایه انسانی، فصلنامه حسابرس، شماره ۴۱.

[۱۹] کتابی، محمود؛ یزدخواستی، بهجت (۱۳۸۲)، توانمندسازی زنان برای مشارکت در توسعه، فصلنامه پژوهش زنان، دوره ۱، سال ۳، شماره ۷ پاییز.

[۲۰] صابر، فیروزه، (۱۳۹۲)، راه های توسعه کارآفرینی زنان در ایران، چاپ چهارم، تهران، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.

[۲۱] یعقوبی فرانی، احمد، عطیه سلیمانی، رضا موحدی، (۱۳۹۳)، تحلیل عوامل موثر بر کارآفرینی زنان روستایی، فصلنامه مطالعات زنان، شماره ۴، صص ۷-۴۲

[۲۲] نعمتی، محمد علی و لاله جمشیدی، (۱۳۸۹)، بررسی رابطه و تأثیر فرآیند تسهیم دانش و تجربه بر توسعه سرمایه اجتماعی در میان اعضای واحدهای فناور مرکز رشد دانشگاه شهید بهشتی، اولین کنفرانس ملی مدیریت دانش، مرکز بین المللی رازی.

[23] Muhamad Abduh & Clare DSouza & Ali Quazi & Henry T. Burley (2007), *Investigating and classifying clients' satisfaction with business incubator services*, Managing Service Quality, Vol. 17 No. 1.

[۲۴] زمانی حسین، (۱۳۸۳)، ایجاد واحدهای رشد برای توسعه ی مناطق روستایی، مجموعه مقالات دومین همایش پارکها و مراکز رشد علم و فناوری ایران.

[۲۵] ولائی محمد، عبدالمهی عبدالله، منافی آذر رضا، صفری نوید، (۱۳۹۴)، تحلیل عوامل موثر بر توسعه پایدار روستایی با تاکید بر کارآفرینی (مطالعه موردی: دهستان مرحمت آباد شمالی - شهرستان میاندوآب)، برنامه ریزی منطقه ای، پاییز، دوره ۵، شماره ۱۹.

[۲۶] Nomusa Dlodlo, (2009), *Access to ICT education for girls and women in rural South Africa: A case study*, Society, Volume, Pages 168-175.

[۲۷] Motilewa, Deborah B. and Onakoya, Olorunfemi A (2015) *ICT and Gender Specific Challenges Faced by Female Entrepreneurs in Nigeria*. International Journal of Business and Social Science, Vol 6 No 3.

[۲۸] Islam, Shamimul M.S., JEFS (2015), *Impact of ICT on women empowerment in South Asia*, Journal of Economic and Financial Studies, Vol. 3 No.03.

[۲۹] Zeinab Zaremohzzabieh, Bahaman Abu Samah (2016). *An Investigation Into Factors Influencing Rural Youth Entrepreneurs' Intentions To Use ICT: A Case Of Malaysia*, International Journal Of Entrepreneurship And Small Business Vol. 27, No. 4

[۳۰] Jeevan Jyoti, Jyoti Sharma, (2012), *Factors Affecting Orientation and Satisfaction of Women Entrepreneurs in Rural India* Department of Commerce, University of Jammu, Jammu, Jammu and Kashmir, India Vol. 2. No. 1.

[۳۱] Quan v. Le, (2015), *Women Entrepreneurship in rural Vietnam: Success and Motivational factors*, The Journal of Developing Areas, Vol, 49, No. 2

[۳۲] Gilbert O. Akwasi A. and Harry S. (2014), *Barriers to Youthful Entrepreneurship in Tural Areas of Ghana*, Global Journal of Business Research, Vol 8, No 3.

[۳۳] سرمد زهره، بازرگان عباس، حجازی الهه، (۱۳۸۰)، روشهای تحقیق در علوم رفتاری، چاپ پنجم، تهران، نشر آگه.

[۳۴] ریچارد ا. جانسون؛ کوریک. باتاجاریا، (۱۳۸۰)، مفاهیم و روشهای آماری، جلد اول، چاپ اول، اصفهان، مرکز نشر دانشگاهی.

[۳۵] اسفیدانی، محمدرحیم و شهریار محسنین. (۱۳۹۳) "معادلات ساختاری مبتنی بر رویکرد حداقل مربعات جزئی به کمک نرم افزار "Smart PLS. تهران، مهربان.

[۳۶] آبتین عزیز، (۱۳۸۹)، بررسی شیوه های نوین توسعه کارآفرینی در استان سیستان و بلوچستان " ماهنامه کار و جامعه،

[۳۷] اخوت محمدرضا، عابدی قدرتالله (۱۳۸۲) نقش فناوری اطلاعات در توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه روستایی (مطالعه موردی استان گلستان)، همایش کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستا، دانشگاه علم و صنعت ایران.

[۳۸] Kohli, Anu; Tiwari, Neha. (2016), *An Empirical Study of the Factors Affecting the Use of ICTs Among Indian Women Entrepreneurs* **IUP Journal of Entrepreneurship Development; Hyderabad, Vol, 13. No 2.**